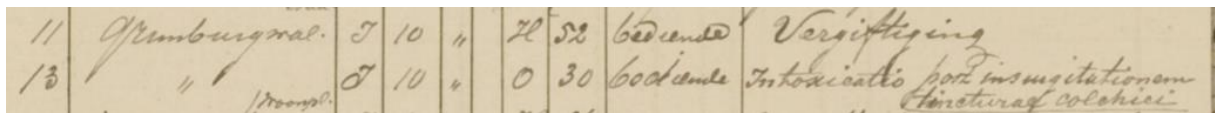

Zucht naar sterken drank - 1877

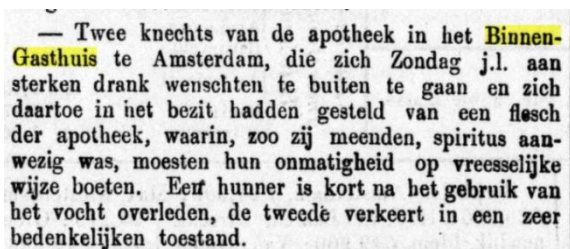

A handwritten medical record on aged paper. The text is written in cursive and includes the following details: '11' and '13' in the left margin, 'Gronburgwal.' and '1/2' in the first column, 'J 10' and 'J 10' in the second column, '11' and '11' in the third column, '20 52' and '0 30' in the fourth column, 'bediende' and 'bediende' in the fifth column, and 'Vergiftiging' and 'Intoxicatio post insusceptionem Amaturag colahie.' in the sixth column.

In de overlijdenregistratie van februari 1877 vielen deze regels mij direct op, iets te “toevallig” dat er twee mensen met hetzelfde beroep in korte tijd overlijden ten gevolge van vergiftiging. In het archief van het Binnengasthuis stond dat het om deze twee personen ging:

- Frans van Herff, geboren 31-12-1846 in Maastricht, zoon van Christiaan van Herff en Maria Christina Ramakers. Ongehuwd.
- Jan Hendrik van Teunenbroek, geboren 14-10-1824 te Amsterdam, zoon van Francois van Teunenbroek en Anna Christiana Drees. Gehuwd met Harmke Ergers.

Bij het adres stond bij beide mannen vermeld: “Apotheek B.G”, dus blijkbaar waren ze werkzaam (en woonachtig) als bediende in het Binnengasthuis. Dat maakte het zoeken in de oude kranten makkelijker, want in vrijwel alle landelijke en regionale kranten was er iets te vinden over dit incident:

— Twee knechts van de apotheek in het **Binnen-Gasthuis** te Amsterdam, die zich Zondag j.l. aan sterken drank wenschten te buiten te gaan en zich daartoe in het bezit hadden gesteld van een flesch der apotheek, waarin, zoo zij meenden, spiritus aanwezig was, moesten hun onmatigheid op vreeselijke wijze boeten. Eerf hunner is kort na het gebruik van het vocht overleden, de tweede verkeert in een zeer bedenkelijken toestand.

Bron: De Gooi- en Eemlander: nieuws- en advertentieblad

AMSTERDAM 17 Febr. Twee knechts van de apotheek in het **Binnen-gasthuis** zijn het slachtoffer geworden van hun zucht naar sterken drank. Zij hadden zich Zondag in het bezit gesteld van een flesch uit de apotheek en namen daaruit teugen, in meening dat het spiritus was. Het was echter alcohol, en de uitwerking was zoo vreeselijk, dat de een, gelijk reeds gemeld is, denzelfden dag en de ander Dingsdag bezweek.

— Twee knechts in het binnengasthuis te Amsterdam baden zich j.l. Zondag meester gemaakt van een flesch uit de apotheek waarin zij meenden dat zich spiritus bevond. Zij hebben van dat vocht gedronken met het voor hen noodlottig gevolg, dat de een kort daarna en de ander gisteren overleed.

Bron: De Grondwet 18-2-1877

Bron: Delftsche courant 18-2-1877

Over Frans van Herff kon ik niets vinden in de archieven, maar over het andere slachtoffer wel.

Jan Hendrik van Teunenbroek is op 22-4-1846 getrouwd met Maria Swagerman (geboren 10-11-1823 te Amsterdam, beroep naaister). Maria is overleden op 7-10-1846 na een huwelijk van amper 6 maanden. Hij hertrouwde op 18-6-1860 met de 11 jaar jongere Harmke Ergers (geboren op 18-1-1836) afkomstig uit Leeuwarden. Zij was toen waarschijnlijk al zwanger van hun oudste zoon Jan Hendrik, die geboren is op 8-2-1861 in Ommerschans. In enkele aktes stond bij zijn vrouw stond als beroep “koloniste” vermeldt en daar ben ik even verder in gedoken. Zijn 2^e vrouw Harmke Ergers, is een dochter van Jan Ergers (geboren 23-5-1808, overleden 02-02-1875) en Carola Snijder/(Schneider), geboren 6 januari 1810 (overleden op 12-10-1866 te Veenhuizen (Norg). Ze zijn getrouwd op 7-2-1833 in Leeuwarden. Jan Ergers was in ieder geval tot 1845 van beroep kleermaker (op het adres Zaailand E.262).

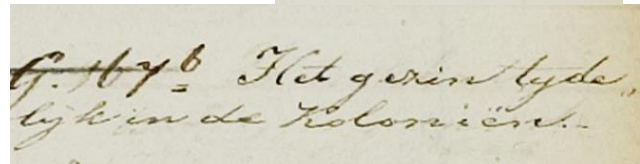
Ze kregen 9 kinderen, waarvan er slechts drie volwassen zouden worden:

1. Rinske, geboren op 01-11-1833 te Leeuwarden, overleden op 08-03-1902 te Assen, 69 jaar, weduwe van Pieter van IJsselmuiden (overleden)
2. Harmke, geboren op 18-1-1836 te Leeuwarden
3. Johan Hendrik, geboren op 14-04-1838 te Leeuwarden, overleden op 29-04-1848 te Veenhuizen, wonende te Leeuwarden, 10 jaar oud.
4. Jantje, geboren op 24-09-1840 te Leeuwarden, overleden op 24-01-1841, 4 maanden oud
5. Jochemina, geboren op 13-03-1842 te Leeuwarden, overleden op 27-03-1842, 14 dagen oud
6. Jochem, geboren op 26-04-1843 te Leeuwarden, overleden op 04-06-1843, 5 weken oud
7. Carolina, geboren op 14-11-1844 te Leeuwarden, overleden op 06-05-1845, 6 maanden oud
8. Carolina, geboren op 05-03-1846, overleden op 21-04-1847 te Veenhuizen, 1 jaar oud
9. Johanna Henderika Ergers geboren op 23-12-1852, overleden op 03-10-1931 te Assen, 78 jaar, gehuwd met Wopke de Jong.

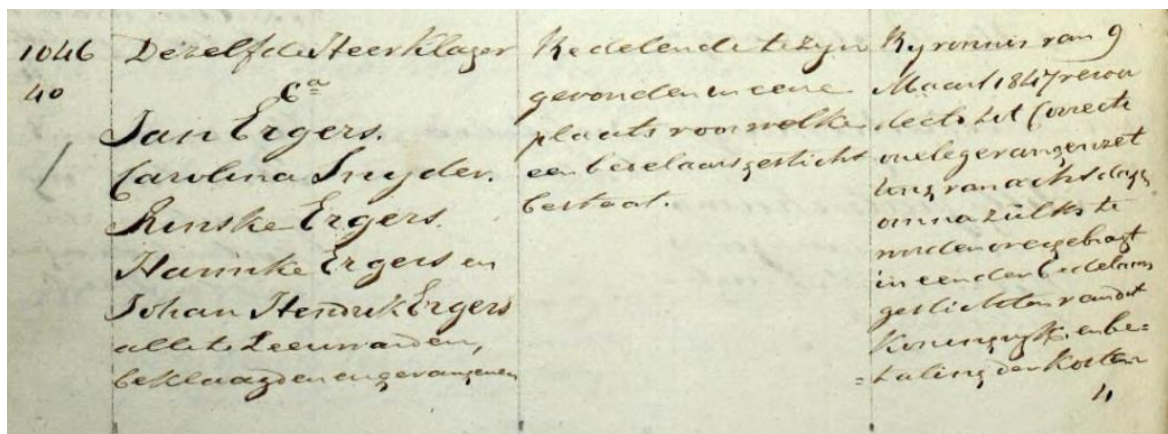
De zaken gingen blijkbaar niet goed want Jan en Carolina, werden meerdere malen opgepakt soms met hun kinderen erbij voor het vergrijp "bedelen". De eerste keer was in 1847 in Heerenveen, de aanklacht was "bedelende te zijn gevonden in een plaats waar een bedelaarsgesticht is". In Veenhuizen en Ommerschans waren strafkolonies opgericht, waar landlopers en bedelaars opgesloten en aan het gezet werden. De familie Ergers is in 1847 naar de koloniën in Veenhuizen gestuurd, waar de

kinderen Carolina en Johan Hendrik kwam te overlijden. Als beroep werd bij Jan Elgers vermeld "kolonist". In 1854 werd de familie nog 2x in wisselende samenstelling voor bedelen opgepakt.

Bron: bevolkingsregister Leeuwarden 1848-1859

Bron: Rol van strafzaken: 9-3-1847

Waarschijnlijk om door de armoede te ontvluchten, is Harmke op 11-5-1860 vertrokken naar Amsterdam, net zoals haar zus Rinske het jaar ervoor had gedaan. Harmke verbleef echter van 1861 tot 1868 weer in de kolonie van Veenhuizen. Jan Hendrik bleef in Amsterdam wonen, maar zag zijn vrouw blijkbaar wel want hij heeft 3 zonen bij haar verwekt in die periode: Johan Hendrik (1863), Francois (1866) en Cornelis Johannes (1869). Harmke en Jan Hendrik komen op 11-7-1868 weer in de rolboeken van strafzaken

terecht, deze keer vanwege bedelen in Sneek. Er wordt dan bij vermeld "zonder vaste woonplaats". In 1873 werd in Amsterdam hun vijfde zoon Theodorus geboren.

Jan Hendrik heeft verschillende baantjes gehad: in 1843 in het militieregister als sigarenmaker, bij zijn huwelijksakte in 1846 als opperman en in 1860 als metselaar. In 1877 werkte hij als knecht in de apotheek in het Binnengasthuis.

Het personeel in het Binnengasthuis bestond in die tijd uit "knechten en meiden" die zich, volgens een rapport van het stadsbestuur in 1882, schuldig maakten aan drankmisbruik en mishandeling, de medicijnen verkochten en het voedsel voor zichzelf hielden. Het personeel was zelf zeer arm, maakte lange werkdagen en kreeg nauwelijks betaald. In reactie besloot de stad een jaar later om gediplomeerde verplegers in dienst te nemen.

Jan Hendrik en Frans zijn slachtoffers geworden van hun zucht naar sterke drank. Waarschijnlijk hadden ze een verkeerde fles uit de apotheek gestolen, die volgens de overlijdensregistratie "colchicine" bevatte. Dat is een geneesmiddel voor de behandeling van jicht. Bij een overdosering kunnen de volgende effecten optreden tijdens de eerste drie dagen: branderig gevoel in de keel/mond, maag en huid, misselijkheid, braken, buikpijn, buikkrampen en ernstige eventueel waterige/bloederige diarree die kan leiden tot verstoring van de elektrolyten, metabole acidose met anion gap, dehydratie, hypovolemie/hypotensie en shock. Het optreden van cardiogene shock geeft een slechte prognose. Er bestaat geen specifieke behandeling of antidotum. Gezien de stand van de geneeskundige zorg op dat moment hadden beide mannen weinig kans om hun vergissing te overleven.

Na het overlijden van Jan Hendrik is Harmke Ergers op 53-jarige leeftijd hertrouwd te Amsterdam op 17-7-1889 met de weduwnaar Bernard Jans. Bernard was geboren op 24-01-1840 in Den Helder, van beroep sjouwerman/verpleegde/mandenmaker geweest maar ook hij was een zogenaamde "kolonist". Hij staat in het "bevolkingsregisters van opgenomen wezen en vondelingen te Veenhuizen", aangekomen op 06-05-1853 vanuit Amsterdam, vertrokken in 1860. Hij was eerder getrouwd met Wilhelmina Hendrika Drebs (1843-1889).